

Varhaiskasvatuksen tukitoimet ja päiväkodissa annettava tuki lapselle

Neuropsykiatrinen palvelupolku, ml. saamenkieliset ja kulttuurinmukaiset palvelut, alle 6-vuotiaat lapset ja perheet

Marjo Häyry
Pilvi Vuomajoki

Kysely varhaiskasvatuksen ammattilaisille päiväkodissa

- Kysely oli osa VASA 2- hankkeen neuropsykiatrisen palvelupolun (ml. saamenkieliset ja kulttuurinmukaiset palvelut) kehittämistä ja se oli suunnattu varhaiskasvatuksen henkilöstölle, jotka vastaavat ja toteuttavat arjen tukea alle 6v. lapsille päiväkodissa.
- Kysely toteutettiin 31.3.- 11.4.2025 välisenä aikana
- Yhteyshenkilöinä kyselyä eteenpäin viemässä toimivat Rovaniemen kaupungista Päivi Pihlaja, varhaiskasvatuksen pedagoginen asiantuntija sekä Outi Rothin, varhaiserityiskasvatuksen päällikkö.
- Kyselyyn saatiin 13 vastausta

Kysely varhaiskasvatuksen ammattilaisille päiväkodissa

- Kyselyn avulla palvelupolulle koostetaan kuvaus päiväkodin varhaiskasvatuksen henkilökunnan konkreettisista tukitoimista ja päiväkotiympäristössä annettavasta tuesta alle 6v. lapsille, joilla on arjessaan tuen tarvetta.
- Kysely koostui seuraavista kysymyksistä:
 - 1) lapselle annettava konkreettinen tuki päiväkodin arjessa
 - 2) yhteistyö päiväkodin varhaiskasvatuksen ammattilaisen ja perheen välillä
 - 3) perheelle annettava tuki varhaiskasvatuksesta/ päiväkodista
 - 4) muu monialainen yhteistyö lapsen ja perheen kanssa varhaiskasvatuksessa

Kyselyyn vastanneet

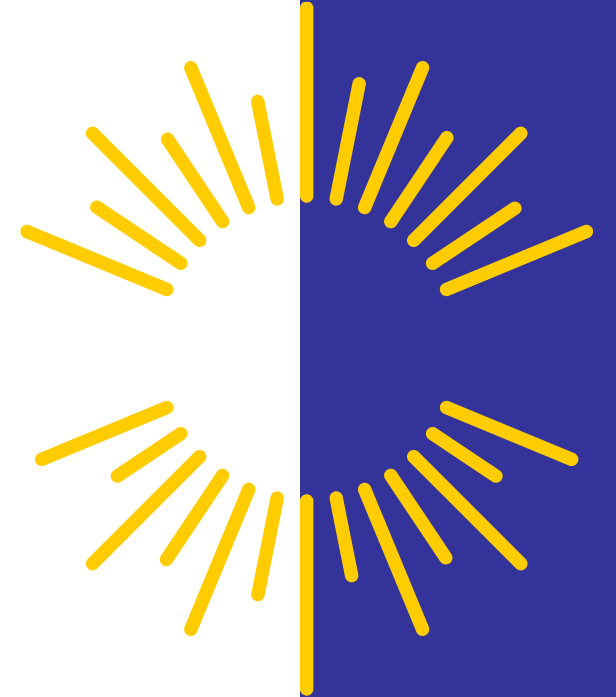
9 varhaiskasvatuksen
opettajaa

2 varhaiskasvatuksen
erityisopettajaa

1 varhaiskasvatuksen
lastenhoitaja

1 varahenkilö

Konkreettinen tuki lapselle päiväkodin arjessa

Konkreettinen tuki lapselle päiväkodin arjessa

Kuvallinen ja visuaalinen tuki

- Kuvallinen päiväjärjestys
- Ensin–sitten–lopuksi-kuvat
- Toiminnanohjauskortit
- Kuvatuki arjen tilanteissa (pukeminen, ruokailu, leikki)
- Kuvitettu leikinvalintataulu
- Tukikuvat, apukuvat, kuvasarjat
- Tukiviittomat, viittomat tuen välineenä
- Visualisointi siirtymissä ja oppimisessa

Rakenne ja ennakoitavuus

- Selkeä ja toistuva päivästrukturi
- Strukturoitu ja kuvitettu päiväjärjestys
- Säännöllinen ja vahva rutiini
- Arjen strukturi (toistuvat tilanteet)
- Ennakointi ja tilanteiden etukäteinen läpikäynti
- Porrastaminen siirtymissä
- Time timer, tiimalasit

Konkreettinen tuki lapselle päiväkodin arjessa

Vuorovaikutus ja aikuisen tuki

- Aikuisen sensitiivinen ja aktiivinen läsnäolo
- Sanallistaminen ja mallintaminen
- Pilkotut ja lyhyet ohjeet
- Kädestä pitäen –ohjaus
- Henkilökohtainen ohjaus ja yksilöllinen tuki
- Aikuisen rooli leikeissä ja ohjatussa leikissä
- “Tehdään yhdessä” -periaate

Pienryhmätoiminta ja oppimisympäristö

- Pienryhmäpedagogiikka ja –toiminta
- Joustavat pienryhmät
- Mahdollisuus keskittyä pienemmässä ryhmässä
- Oppimisympäristön ärsykkeiden minimointi
- Oma tila ja rauhoittumistila

Konkreettinen tuki lapselle päiväkodin arjessa

Yhteistyö ja moniammatillisuus

- Erityisopettajan konsultaatio
- Henkilökohtainen avustaja tarvittaessa
- Ryhmäavustaja
- Tarvittaessa ohjaus neuvolaan/perheneuvolaan
- Moniammatillinen yhteistyö

Asenteet ja peruspedagogiikan kehittäminen

- Henkilöstön ymmärryksen ja suvaitsevaisuuden lisääminen
- Aikuisten toiminnan ja asemoitumisen tarkastelu
- Johdonmukainen ja ennakoitava toiminta
- Lapselle asetettujen vaatimusten tarkastelu
- Vuorovaikutuksen ja palautteen kehittäminen
- Kannustava työote: kehu, tsemppi, positiivisuus

Konkreettinen tuki lapselle päiväkodin arjessa

Yhteistyö ja moniammatillisuus

- Erityisopettajan konsultaatio
- Henkilökohtainen avustaja tarvittaessa
- Ryhmäavustaja
- Tarvittaessa ohjaus neuvolaan/perheneuvolaan
- Moniammatillinen yhteistyö

Asenteet ja peruspedagogiikan kehittäminen

- Henkilöstön ymmärryksen ja suvaitsevaisuuden lisääminen
- Aikuisten toiminnan ja asemoitumisen tarkastelu
- Johdonmukainen ja ennakoitava toiminta
- Lapselle asetettujen vaatimusten tarkastelu
- Vuorovaikutuksen ja palautteen kehittäminen
- Kannustava työote: kehu, tsemppi, positiivisuus

Konkreettinen tuki lapselle päiväkodin arjessa

Erityisen tuen välineet

- Aistilelut ja välineet
- Unimaahan avaruusprojektori
- Keskittymisen apuvälineet (esim. ruokailussa, aamupiirissä)

Saamenkielisyyden ja/tai saamelaisen kulttuuritaustan huomioiminen lapsen tuessa

Kulttuurinen sensitiivisyys ja identiteetin tukeminen

- Lapsen kulttuurinen tausta huomioidaan jokaisessa arjen tilanteessa.
- Yhteistyö huoltajien kanssa: keskustelut siitä, miten saamelainen tausta voidaan huomioida lapsen arjessa.
- Perheen kanssa luodaan yhteinen ymmärrys tukitoimista ja kulttuurin huomioimisesta yksikössä.
- Myönteinen asenne ja avoimuus kulttuuriselle oppimiselle, vaikka oma osaaminen olisi rajallista.

Kielitietoisuus ja saamen kielen käyttö

- Työntekijät ovat saamenkielentaitoisia tai kulttuuritietoisia.
- Ryhmässä opetellaan arjen saamenkielisiä sanoja yhdessä lasten kanssa.
- Saamenkielisen kielen ja kulttuurin arvostaminen näkyy päivittäisessä toiminnassa.

Saamenkielisyyden ja/tai saamelaisen kulttuuritaustan huomioiminen lapsen tuessa

Kuvallinen ja toiminnallinen kielituki

- Tukikuvat saamenkielisiä tai saamentamalla tuotettuja.
- Materiaalit saatavilla saamen kielellä tai käännetään tarpeen mukaan.
- Kuvallinen tuki ja visuaalinen materiaali käytössä myös kielellisessä tuessa.

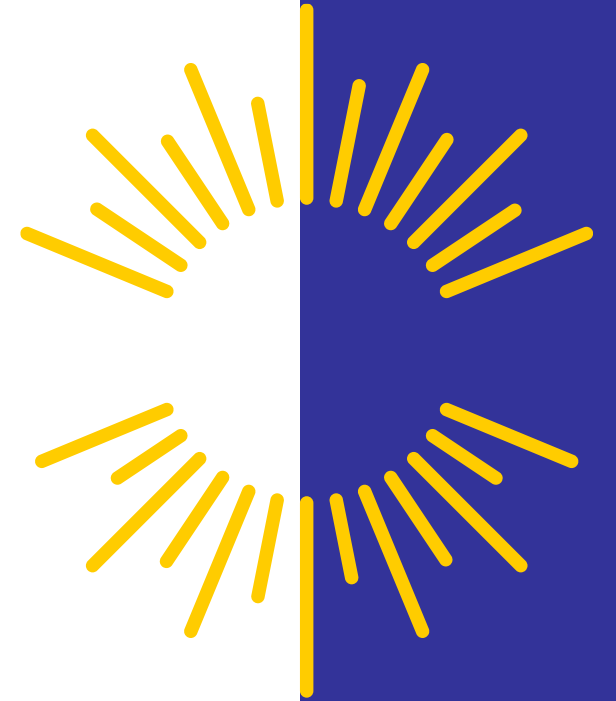
Haasteet ja kehittämistarpeet

- Saamenkielentaitoisia työntekijöitä on vähän, mikä haastaa toteutusta.
- Ei aina ole olemassa valmista tukimateriaalia – tarpeen mukaan tuotetaan yhteistyössä.
- Tärkeää on myös tunnistaa ja myöntää oma osaamisen taso ja kehittää sitä yhdessä tiimin kanssa.

Saamenkielinen tukimateriaali

- 4/ 13 vastaajaa vastasi, että heillä on käytössään jonkin verran saamenkielistä tukimateriaalia ja 9/ 13 vastaajaa vastasi, ettei näitä ollut käytössä.
- Suurin osa vastaajista vastasi, ettei ole kokemusta saamenkielisen materiaalin käytöstä, osaaminen saamenkielestä ja kulttuurista on heikkoa ja tunnistettiin tarve valmis- ja tukimateriaalille.
- Vastaajat kaipasivat lisää:
 - Tunnetaitoihin liittyvät lastenkirjat ovat hyödyllisiä.
 - Tukikuvat ja kielen opetukseen liittyvä kuvamateriaali tärkeää.
 - Tarve monipuoliselle peruspaketille, joka sisältää saamelaisesta kulttuurista ja kielestä keskeiset asiat.

Varhaiskasvatuksen/ päiväkodin ja perheen välillä tehtävä yhteistyö

Varhaiskasvatuksen/ päiväkodin ja perheen välillä tehtävä yhteistyö

Päivittäinen vuorovaikutus ja kohtaaminen

- Tuonti- ja hakutilanteet hyödynnetään arjen kuulumisten vaihtoon ja keskusteluun lapsen päivästä.
- Jokapäiväinen keskustelu ja viestintä huoltajien kanssa on luonteva osa toimintaa.
- Avoin ja keskusteleva ilmapiiri edistää luottamuksellista yhteistyötä.

Säännölliset suunnitelmalliset keskustelut

- VASU-keskustelut ja muut suunnitelmalliset tapaamiset (KOKE, HOJKS) järjestetään syksyllä ja keväällä sekä tarpeen mukaan.
- Moniammatilliset yhteistyötapaamiset tarvittaessa (esim. varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa).
- Yhteistyössä laaditaan ja arvioidaan lapsen suunnitelmia perheen kanssa.

Varhaiskasvatuksen/ päiväkodin ja perheen välillä tehtävä yhteistyö

Monikanavainen viestintä

- Viestintä tapahtuu monipuolisesti: puhelimitse, sähköpostilla, viestintäsovellusten kautta.
- Kuukausikirjeet, sähköiset tiedotteet ja tapahtumakutsut täydentävät kasvokkaista vuorovaikutusta.
- Mahdollisuus keskustelulle järjestetään tarpeen mukaan erikseen.

Vanhempien osallisuus ja yhteisöllisyys

- Vanhempainillat ja erityispäivät (esim. juhlat, tapahtumat) mahdollistavat vanhempien osallistumisen.
- Huoltajia kutsutaan kyläilemään, osallistumaan ja ideoimaan toimintaa.
- Toiveita ja palautetta kerätään toiminnan kehittämiseksi pitkin vuotta.

Varhaiskasvatuksen/ päiväkodin ja perheen välillä tehtävä yhteistyö

Yksilöllinen tuki ja erityisen tuen yhteistyö

- Veo osallistuu suunnitelmien laadintaan ja arviointiin perheen kanssa.
- Tarvittaessa keskusteluja järjestetään enemmän, jos lapsen tilanne sitä vaatii.
- Myös eroahdistuksen kaltaisissa tilanteissa tarjotaan konkreettisia tukikeinoja vanhemmille.

Saamenkielisyyden ja/tai saamelainen kulttuuritaustan huomioiminen yhteistyössä

Kielellinen saavutettavuus ja kaksikielinen viestintä

- Päiväkodin tiedotteet toimitetaan saameksi ja suomeksi.
- Lomakkeet ja asiakirjat tarjotaan saamen kielellä mahdollisuuksien mukaan.
- Keskustelut huoltajien kanssa käydään saamen kielellä tai käytetään tarvittaessa saamenkielistä tulkkia.
- Myös lasten kanssa käytetään saamenkielisiä materiaaleja, kuten kirjoja ja lastenohjelmia.

Kulttuurisen taustan huomioiminen arjessa

- Lapsen ja perheen kulttuuritausta selvitetään ja huomioidaan esimerkiksi vasu- ja aloituskeskusteluissa.
- Saamelaiskulttuurin erityispiirteet, kuten poronhoitokaudet ja erotukset, otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa.
- Kulttuurin kunnioittaminen näkyy käytännön järjestelyissä, kuten osallistumisodotusten ajoittamisessa.

Saamenkielisyyden ja/tai saamelainen kulttuuritaustan huomioiminen yhteistyössä

Perheiden osallistaminen ja yhteisöllinen kulttuurikasvatus

- Perheitä pyydetään tuomaan omia näkemyksiään ja ideoitaan toimintavuoden suunnitteluun.
- Perheitä tai sukulaisia voidaan kutsua mukaan jakamaan saamelaiskulttuuria esim. retkien, vierailujen tai tarinankerronnan muodossa.
- Vanhempia kannustetaan osallistumaan esimerkiksi kulttuuriperinteen esittelyyn lapsiryhmässä.

Sensitiivinen ja kunnioittava vuorovaikutus

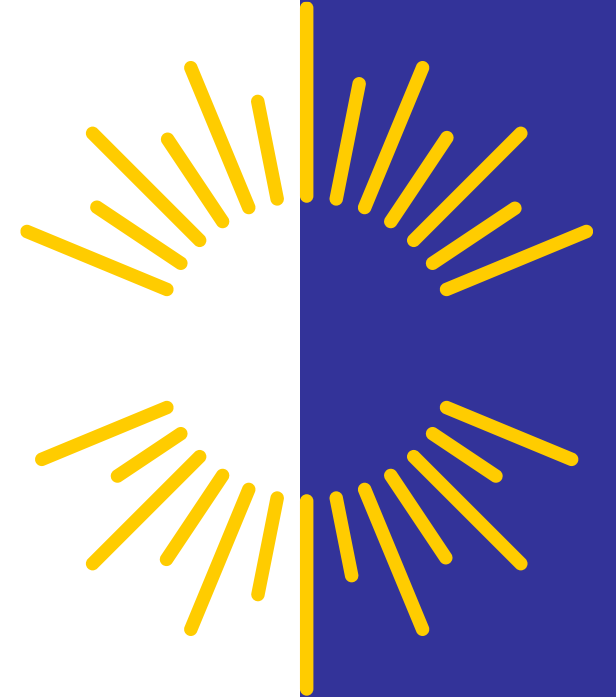
- Tavoitteena on molemminpuolinen ymmärrys: tarvittaessa hyödynnetään tulkkipalveluita.
- Kulttuurista ymmärrystä ja vuorovaikutusta rakennetaan avoimen, rehellisen ja kunnioittavan keskustelun avulla.
- Henkilöstön kulttuurinen kompetenssi tukee onnistunutta kasvatuskumppanuutta.

Saamenkielisyyden ja/tai saamelainen kulttuuritaustan huomioiminen yhteistyössä

Kehittämistarpeet ja osaamisen vahvistaminen

- Joissain vastauksissa ilmenee, ettei kulttuurin tai kielen huomioimiselle ole vielä toimintamalleja – tämä viestii kehittämistarpeesta.
- Henkilöstön koulutus ja tietoinen kulttuurinen herkkyys ovat keskeisiä inklusiivisen varhaiskasvatuksen edellytyksiä.

Varhaiskasvatuksesta/ päiväkodista tai
sen kautta perheelle annettava/
tarjottava muu tuki

Varhaiskasvatuksesta/ päiväkodista tai sen kautta perheelle annettava/ tarjottava muu tuki

Perheiden tukeminen arjessa ja vanhemmuudessa

- Tarjotaan keskustelutukea tuonti- ja hakutilanteissa sekä vasukeskusteluissa.
- Annetaan kasvatuksellisia vinkkejä, kuten ohjausta lapsen vaatetukseen tai päiväkotiarjen sujuvoittamiseen.
- Vanhempia rohkaistaan ja tuetaan arjen haasteissa – tarjotaan henkistä tsemppausta ja ohjataan lisätuen piiriin tarvittaessa.

Vanhemmuutta vahvistavat ryhmät ja toiminnot

- Järjestetään ja ohjataan vanhemmuutta tukeviin ryhmiin, kuten Vahvuutta vanhemmuuteen tai Ihmeelliset vuodet -ryhmät.
- Vanhempainiltoja järjestetään, joissa käsitellään ajankohtaisia teemoja ja tarjotaan vertaistukea.
- Vanhemmat osallistuvat aktiivisesti lasta koskeviin palavereihin ja toimintojen suunnitteluun.

Varhaiskasvatuksesta/ päiväkodista tai sen kautta perheelle annettava/ tarjottava muu tuki

Palveluohjaus ja moniammatillinen yhteistyö

- Huolen noustessa perheitä ohjataan neuvolaan, puhe- tai toimintaterapeutin arvioon, perheneuvolaan tai kuntoutuksen palveluihin.
- Yhteistyössä mukana voivat olla myös vanhempainohjaajat, varhaiskasvatuksen erityisopettajat (veo), konsultoivat erityisopettajat, sekä varhaiserityiskasvatustiimin asiantuntijat.
- Tarvittaessa otetaan käyttöön saamenkieliset palvelut tai tuetaan niiden löytämisessä (esim. Sámi Soster, LapHa).

Saavutettava ja kulttuurisesti sensitiivinen tuki

- Tiedotetaan perheille saamenkielisistä palveluista ja varmistetaan saavutettavuus kielellisesti ja kulttuurisesti.
- Saamelaisperheiden erityistarpeet ja kulttuuritausta huomioidaan palveluohjauksessa sekä yhteistyökäytännöissä.

Lapsen/perheen saamenkielisyyden ja/tai kulttuuritaustan huomioiminen muussa tuessa

Kielitietoisuus ja saamenkielen huomioiminen varhaiskasvatuksessa

- Saamenkieli voi olla lapsen ensikieli, jolloin suomen kieli voi jäädä heikommaksi – tämä vaikuttaa mm. leikkiin, tunnesanastoon ja vuorovaikutukseen.
- Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee tunnistaa kaksikielisyyden erityispiirteet ja tukea lapsen kielellistä kehitystä molemmilla kielillä.
- Kielipedagogiikkaa tukevien materiaalien (kuten Kielipeda-materiaalien) hyödyntäminen osana arkea.
- Saamenkielisten palveluiden mahdollisuuksien kartoittaminen ja hyödyntäminen aina kun mahdollista.

Saamenkielinen ja kulttuurisesti sensitiivinen henkilöstö

- Saamenkieliset ja saamelaiskulttuuria tuntevat työntekijät ovat tärkeä voimavara lapsen identiteetin tukemisessa.
- Erityistilanteissa (esim. erityisopettajan tapaamiset) mukana saamenkielinen työntekijä mahdollistamassa ymmärretyksi tulemistä.
- Kieli asetetaan etusijalle – "kieli edellä" -periaate ohjaa toimintaa.

Lapsen/perheen saamenkielisyyden ja/tai kulttuuritaustan huomioiminen muussa tuessa

Saamelaistaustaisten lasten tuen järjestäminen

- Toimintaa suunnitellaan perheiden kulttuuristen toiveiden pohjalta, esimerkiksi hyödyntäen olemassa olevia saamenkielisiä toimijoita ja materiaaleja.
- Saamelaisuuden näkyväksi tekeminen osana arkea: materiaali, leikit, vuorovaikutus, tunteiden sanoittaminen ja juhlakulttuuri.

Palveluiden saavutettavuuden haasteet

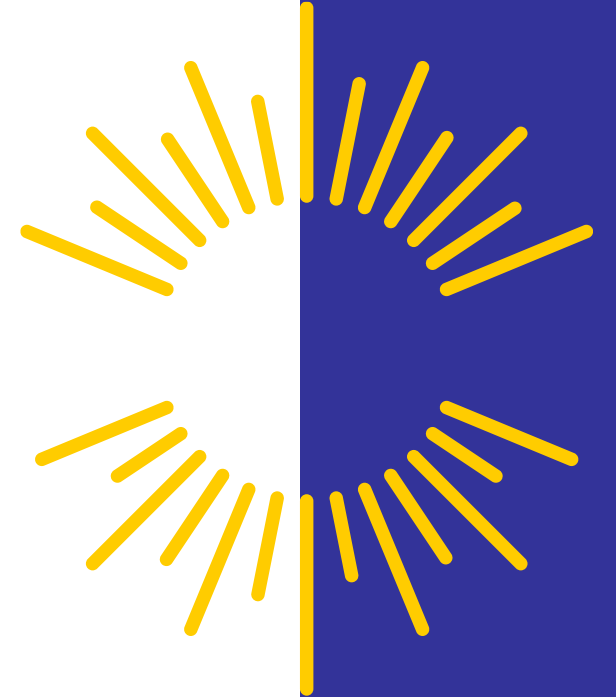
- Vaikka saamenkielisiä toimijoita on, tieto niistä ei aina tavoita perheitä tai henkilöstöä.
- Peruspalveluissa, kuten neuvolassa, voi olla puutteita saamenkielisissä tai kulttuurisesti sensitiivisissä palveluissa.
- Tietoisuuden lisääminen ja yhteistyöverkostojen vahvistaminen on tärkeää palveluiden saavutettavuuden parantamiseksi.

Lapsen/perheen saamenkielisyyden ja/tai kulttuuritaustan huomioiminen muussa tuessa

Yhteinen keskustelu ja ymmärryksen rakentaminen

- Perheiden ja henkilöstön avoin, kunnioittava vuoropuhelu on keskiössä lapsen tuen suunnittelussa ja kulttuuritaustan huomioimisessa.
- Yhteinen keskustelu luo perustan yksilölliselle, kulttuurisesti herkälle varhaiskasvatukselle.

Ammattilaisten välinen monialainen yhteistyö lapsen/ perheen kanssa varhaiskasvatuksessa/ päiväkodissa

Ammattilaisten välinen monialainen yhteistyö lapsen/ perheen kanssa varhaiskasvatuksessa/ päiväkodissa

Moniammatillinen yhteistyö lapsen kokonaisvaltaisen tuen varmistamiseksi

- Varhaiskasvatuksessa tehdään tiivistä moniammatillista yhteistyötä lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti.
- Keskeisiä yhteistyötahoja ovat mm.:
 - **Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo):** keskeinen tuki arjen havainnoinnissa, lapsen tuen suunnittelussa ja pedagogisten ratkaisujen kehittämisessä.
 - **Puheterapeutti ja toimintaterapeutti:** mukana esimerkiksi kielellisten ja motoristen taitojen tukemisessa.
 - **Terveystieteiden neuvola (neuvola):** esim. 4-vuotistarkastukset, kasvuun ja kehitykseen liittyvät huomiot.
 - **Perheneuvola ja sosiaalihuolto:** perheen kokonaistilanteen tukeminen, tarvittaessa lastensuojelun yhteistyö.
 - **Lastenpsykiatriset palvelut ja LKS (Lapin keskussairaala):** osallistuvat diagnoosien tekemiseen ja hoidon suunnitteluun.

Yhteistyö koulun ja esiopetuksen kanssa siirtymävaiheissa

- Esiopetuksen ja perusopetuksen nivelvaiheessa järjestetään tiedonsiirtopalavereja.
- Yhteistyötä tehdään myös silloin, kun lapsi vaihtaa yksikköä tai kuntaa.
- Siirtymävaiheisiin osallistuvat tarvittaessa:
 - Koulun oppilashuolto
 - Erityisopettajat
 - Huoltajat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö

Ammattilaisten välinen monialainen yhteistyö lapsen/ perheen kanssa varhaiskasvatuksessa/ päiväkodissa

Yhteistyön toteuttaminen käytännössä

- Yhteisiä neuvotteluja järjestetään esim. nepsy-lasten osalta moniammatillisena yhteistyönä, jossa mukana voivat olla:
 - Varhaiskasvatus
 - Perhe
 - Koulupsykiatrinen hoito
 - Sosiaalihuolto
 - Erilaiset terapeutit
- Yhteistyötä ohjaa lapsen etu ja se toteutetaan huoltajien suostumuksella ja aktiivisella mukanaololla.

Lapsen saamenkielisyyden ja/tai kulttuuritaustan huomioiminen yhteistyössä

Saamenkielinen vuorovaikutus ja tulkkipalvelut yhteistyön tukena

- Saamenkieliset työntekijät ovat ensisijainen keino varmistaa kielen ja kulttuurin huomioiminen arjessa sekä yhteistyötilanteissa perheiden kanssa.
- Tulkki otetaan mukaan tarvittaessa esimerkiksi vasukeskusteluihin tai moniammatillisiin palavereihin, mikäli saamenkielistä työntekijää ei ole saatavilla.
- Tulkin käyttöön liittyy käytännön haasteita: esimerkiksi viime hetken peruutuksia, minkä vuoksi palvelua ei aina päästä hyödyntämään suunnitellusti.

Kielen ja kulttuurin näkyväksi tekeminen osana yhteistyötä

- Lapsen perhetausta ja äidinkieli huomioidaan varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa ja yhteisessä keskustelussa huoltajien kanssa.
- Kielimuuri ja kulttuurierot voivat vaikuttaa viestintään ja ymmärrykseen, ja niiden tiedostaminen on tärkeää.
- Asiakirjojen kääntäminen saameksi tukee ymmärrystä ja osallisuutta.

Lapsen saamenkielisyyden ja/tai kulttuuritaustan huomioiminen yhteistyössä

Yhdenvertaiset palvelut kaikille perheille

- Kielellisesti saavutettavat palvelut (kuten asiakirjat ja kokoukset) pyritään toteuttamaan perheen äidinkielellä, ja tarvittaessa käytetään tulkkia.
- Saamenkielisten palveluiden kehittämistarve on edelleen olemassa, jotta ne olisivat paremmin saavutettavissa käytännössä.